

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se pokusila porovnat právo na příznivé životní prostředí v právním řádu České republiky a v právním řádu Britské Kolumbie. Pojem práva na příznivé životní prostředí jsem pojala široce, nejen jako ustanovení právního řádu, ale také jako princip ovlivňující celou oblast práva životního prostředí. Přistupuji k němu jako k neoddělitelné součásti právní ochrany životního prostředí a zkoumám jej především v kontextu práva životního prostředí obou srovnávaných zemí, a to z mnoha hledisek.

Na začátku jsem se zabývala pojetím základních pojmů týkajících se práva životního prostředí v obou zemích. Z porovnání vyplynulo, že pojem „**životní prostředí**“ je v právních rádech obou zemí definován poměrně jednotně. Shodnost pojetí definice životního prostředí vychází především z toho, že problematika životního prostředí a jeho ochrany byla v minulosti a je dodnes diskutována především na poli mezinárodních konferencí s účastí prakticky všech států vyspělého světa a v současné době můžeme říci, že na poli základů práva životního prostředí došlo již k určitému sjednocení. U pojmu „**příznivé životní prostředí**“ již narážíme na problém. Přívlastek „příznivé“ je velmi obtížně definovatelný, neboť co může být v jednom případě považováno za příznivé, v jiném případě pak příznivé být nemusí; míru příznivosti je třeba posuzovat ad hoc. V obou zemích je proto tento pojem definován negativně, lze parafrázovat „jako životní prostředí, které není poškozené stanoveným způsobem.“ Negativně je hodnocen fakt, který je vlastní oběma zemím že skutečnou „míru příznivosti“ životního prostředí stanoví v prováděcích předpisech úředníci ústředních správních orgánů, nikoli tedy orgány volené.

Při porovnávání vývoje právní úpravy ochrany životního prostředí jsem učinila malý exkurs do vývoje práva životního prostředí a v jeho rámci také práva na příznivé životní prostředí. Na historii ochrany životního prostředí vidíme, do jaké míry může vývoj zabrzdit doba totality. Britská Kolumbie se za přibližně sto let trvající moderní historii právní ochrany životního prostředí dostala do stadia, kdy je v právu životního prostředí prakticky jedním z „arbiterů“ současného vývoje. Česká republika v mnohém výrazně zaostává. V současné době však už prochází dobou harmonizace

práva s právem Evropských společenství a v důsledku toho prochází právo životního prostředí velmi dynamickým vývojem. Za inspirace vyspělých západních zemí a pod taktovkou práva Evropských společenství Česká republika dohání, co za ta léta zameškala.

Porovnání pramenů práva životního prostředí a práva na příznivé životní prostředí v České republice, Britské Kolumbii a v Kanadě především ukazuje rozdíl v systému práva obou zemí a také to, že způsob zakotvení práva neznámá přímo jeho důležitost. Zatímco v České republice je právo na příznivé životní prostředí zakotveno v Listině základních práv a svobod a nepřímo také v Ústavě České republiky, v Britské Kolumbii je vyjádřeno „pouze“ v několika precedenčních judikátech. Přesto se v právu Britské Kolumbie projevuje mnohem více, především jako fundamentální princip právní ochrany životního prostředí, kdežto v České republice se jedná o ustanovení spíše proklamativní, bez jakéhokoli přímého účinku.

Principy právní ochrany životního prostředí významně ovlivňují celou koncepci práva, uplatňují se při tvorbě norem, při rozhodovacím procesu soudů i při výkladu právních předpisů státními orgány při jejich aplikaci. Základní zásady vyjadřují pro každé právní odvětví jeho účel, vytčené cíle, přístup a způsob pojetí právní úpravy. Porovnání základních principů práva životního prostředí v České republice a v Britské Kolumbii jasně ukazuje, i přes odlišné právní systémy, odlišnou historii ochrany životního prostředí a odlišný význam připisovaný ochraně životního prostředí lze říci, že principy této ochrany se v podstatě v obou právních řádech shodují. S ohledem na různé teoretické přístupy k této problematice, kdy se pojetí těchto základních principů může lišit, je zjevné, že i když jsou principy třeba odlišně formulovány, vyjadřují v podstatě tutéž myšlenku. Důvodem je především to, že mnoho zásad ochrany životního prostředí se poprvé objevilo v mezinárodních dokumentech jako výsledek jednání na mezinárodních konferencích. Účastnické státy je pak převzaly do svých právních řádů.

K významu práva na příznivé životní prostředí v obou právních řádech lze říci, že i přes pevnou pozici tohoto práva v českém právním řádu, neboť je toto právo výslovně zakotveno v ústavním zákoně, má pro právní ochranu životního prostředí význam především teoretický. Z důvodu nemožnosti jeho přímé aplikace a přímé

vynutitelnosti a tedy praktického využití je však jeho význam pro praxi v právní ochraně životního prostředí spíše malý. V právu Britské Kolumbie je toto právo využíváno podstatně více, především tedy jako princip ovládající celou oblast právní ochrany životního prostředí zakotvený v několika precedentech, na které mnohdy odkazují judikáty nižších soudů. Má vliv na zákonodárství provincie i regionální, na rozhodování správních úřadů i soudů, na přístup obyvatel k ochraně životního prostředí. Je nutno však vzít v potaz, že Britská Kolumbie a celá Kanada byla vždy zemí velkého přírodního bohatství a obyvatelé k tomuto bohatství přistupovali vždy zodpovědně. Ochrana životního prostředí a s ní i právo na příznivé životní prostředí má v historii Britské Kolumbie nepoměrně větší tradici než v České republice, navíc Britskou Kolumbii nezabrzdilo čtyřicet let komunismu, kdy v České republice k žádnému významnějšímu posunu v právu životního prostředí nedošlo. Z toho také pramení silnější význam práva na příznivé životní prostředí v Britské Kolumbii. Právo životního prostředí je však velmi dynamickým oborem a můžeme doufat, že se význam práva životního prostředí v České republice v dohledu několika let významu, jaký je tomuto odvětví připisován v Britské Kolumbii a v Kanadě, vyrovná.

Náhled na právo životního prostředí jako na základní lidské právo vychází z historického vývoje jeho zakotvení v ústavním řádu České republiky a v právu Kanady, potažmo Britské Kolumbie. Ukazuje, že právo na příznivé životní prostředí je součástí obou ústavních systémů, nikoli však ve formě právního ustanovení, které by bylo vymahatelné, ať už přímo nebo v mezích zákonů. Existuje pouze ve formě principu, který sice z velké části ovlivňuje celou oblast právní ochrany životního prostředí, nicméně nelze se jej přímo ani zprostředkovaně dovolávat. Je však znakem toho, že právo se stává stále významnějším nástrojem ochrany životního prostředí. Zákonodárci si zjevně uvědomují, že dáme-li lidem právo, dááme jim zároveň i odpovědnost. Občané, vědomi si svého práva na příznivé životní prostředí, budou se chovat k životnímu prostředí ohleduplněji a sami se zasadí o jeho maximální ochranu.

Hodnocení teoretického pojetí práva na příznivé životní prostředí jako subjektivního práva a pojetí životního prostředí jako veřejného statku je poněkud jednostranné, neboť v právu Britské Kolumbie se nehodnotily takovéto teoretické otázky především z toho důvodu, že právo na příznivé životní prostředí není výslovně

ustanoveno v žádném právním předpisu. Pojala jsem srovnání tedy teleologicky a ze smyslu principu práva na příznivé životní prostředí vyvodila koncepci, že oproti českému striktnímu hodnocení práva na příznivé životní prostředí jako subjektivního práva příslušejícího pouze fyzickým osobám, v právu Britské Kolumbie přísluší toto právo všem subjektům, kritériem je však trvalý pobyt na území Kanady. Kritériem není občanství Kanady a je to tak správně, neboť právo na příznivé životní prostředí musí být logicky spojeno především s místem, kde se oprávněný vyskytuje nejčastěji, tedy kde žije. O koncepci životního prostředí v právu Britské Kolumbie jsem si udělala představu z pojetí životního prostředí v různých právních normách i judikátech, kde se hovoří o životním prostředí jako o fundamentální hodnotě lidstva, generací současných i budoucích. Pojetí životního prostředí jako veřejného statku, tedy jako hodnoty nedělitelné a všem společné, je zjevně shodné v obou právních řádech.

Stát jako garant práva na příznivé životní prostředí působí prostřednictvím státních orgánů, organizace ochrany životního prostředí v České republice a v Britské Kolumbii proto o obou zemích mnohé ukáže. V obou státech se v této oblasti v největší míře uplatní orgány státní správy, i když nezanedbatelnou roli hrají také neziskové organizace, sdružení občanů apod. Ústřední orgán státní správy, Ministerstvo životního prostředí, zastřešuje celý systém organizace. V obou státech působí na tomto poli také orgány specializované a velký význam mají orgány oblastní, neboť jsou schopny přistupovat k ochraně životního prostředí s ohledem na regionální podmínky a potřeby. Významnou institucí je kanadský *Environmental Appeal Board*, který přezkoumává rozhodnutí správních orgánů ve správním řízení a tím šetří významně práci soudům.

Na institutech kanadské Služby ochrany přírody a českých veřejných strážích vidíme rozdílný přístup obou zemí k ochraně životního prostředí. V obou případech zde osoby, které nejsou orgány státní správy, zajišťují určité činnosti pro stát a v jeho zájmu. V případě České republiky jsou veřejnými strážemi jednotlivé osoby, dobrovolníci, kterým jsou uděleny určité pravomoci odpovídající veřejné službě k ochraně přírody „v terénu.“ V Kanadě a tedy i Britské Kolumbii působí Služba ochrany přírody, která přijímá a vyhodnocuje oznámení kanadských občanů o porušení či o podezření porušování právních předpisů týkajících se životního

prostředí a v případě potřeby okamžitě zasahuje. Oba instituty znamenají dle mého názoru nepochybný přínos ochraně životního prostředí a zároveň působí pozitivně na povědomí obyvatel o jejich právu na příznivé životní prostředí, ale i o odpovědnosti za jeho kvalitu. Z tohoto důvodu by mohly být uplatněny v obou právních řádech i současně.

Problém přímé aplikovatelnosti a vynutitelnosti tohoto práva nelze bohužel řešit, neboť ani v jednom právním řádu není právo na příznivé životní prostředí přímo vynutitelné. Jako ustanovení ústavního zákona v České republice a jako právní princip v Britské Kolumbii působí spíše svou morální silou. Zabývala jsem se tedy vynutitelností tohoto práva prostřednictvím právních norem životního prostředí, vycházejíce přitom z pojetí práva na příznivé prostředí jako principu imanentního všem právním normám upravujícím ochranu životního prostředí. Klíčovou roli zde hrají normy správního práva a orgány státní správy. V České republice se proces aplikace a vynucování dodržování právních norem potýká s nejednotností úpravy, problémy přináší i „lidský faktor,“ tedy především nedostatečné znalosti a pomalá práce některých úředníků. Soudní přezkum pak neplní svou funkci dostatečně efektivně především z důvodu zdlouhavosti řízení a z toho vyplývající ztráty aktuálnosti řešeného problému. V Britské Kolumbii je právní úprava komplexnější, nicméně k chybám při aplikaci dochází jistě stejně jako v České republice. Užitečnou institucí je *Environmental Appeal Board*, který působí v první instanci stejně jako české správní soudnictví. Pravomoc a působnost tohoto orgánu je omezena pouze na rozhodování o „odvoláních“ proti rozhodnutím správních orgánů v oblasti životního prostředí, ovšem nikoli na rozhodování o správních deliktech a přestupcích, neboť jak jsem již popsala výše, tyto spadají pod kanadské trestní právo. Právo povinné strany na soudní přezkum přitom není nijak sníženo, když má tato strana možnost nechat vypracovat k rozhodnutí EAB „*judicial review*“ nezávislým soudem.

Náhrada škody vzniklé ze ztrát na životním prostředí je v Britské Kolumbii upravena výrazně lépe než v České republice. V České republice sice právní řád obsahuje základní kameny několika institutů pro užití v této oblasti, nicméně právní úprava nedopracovává problematiku do funkčního stavu. Kanadský Fond pro náhrady environmentálních škod, podřízený kanadskému Ministerstvu životního prostředí,

působí jako jakýsi přerozdělovací orgán, když finanční prostředky získané z pokut a poplatků opět uvolňuje na restituční, osvětové a výzkumné činnosti.

Klíčovým institutem v ochraně životního prostředí je dle mého názoru možnost aplikace trestních norem na činnost právnických osob. V Britské Kolumbii se uplatňuje ve formě trestněprávní odpovědnosti ředitelů, zaměstnanců, případně zmocněnců a také v podobě přímé trestněprávní odpovědnosti právnických osob. V České republice tento institut zakotven není, avšak de lege ferenda se o něm uvažuje. Jedná se o institut dle mého soudu zásadního významu pro právní ochranu životního prostředí, zejména s ohledem na rostoucí rozsah škod, které jsou schopny napáchat obchodní společnosti. V právu Britské Kolumbie by Česká republika mohla v této oblasti najít velmi významný zdroj inspirace.

Právo na příznivé životní prostředí je de lege ferenda velmi slibným nástrojem k ochraně životního prostředí, o čemž vypovídá především připravovaný návrh Kanadské listiny environmentálních práv, kde nachází právo na příznivé životní prostředí nové uplatnění. Zakotvení jeho přímé vynutitelnosti prostřednictvím možnosti podat žalobu proti jeho porušování, a to osobami fyzickými i právnickými, je zásadním průlomem v právní ochraně životního prostředí. Tato koncepce posiluje odpovědnost státu za příznivé životní prostředí, povědomí obyvatelstva o důležitosti ochrany životního prostředí, možnost postavit znečišťovatele před soud. Tím vším posiluje princip prevence v ochraně životního prostředí. De lege ferenda by mohlo být toto pojetí práva na příznivé životní prostředí metou, ke které by Česká republika mohla směřovat a tato úprava práva na příznivé životní prostředí by mohla znamenat v právní ochraně životního prostředí opět významný posun kupředu.